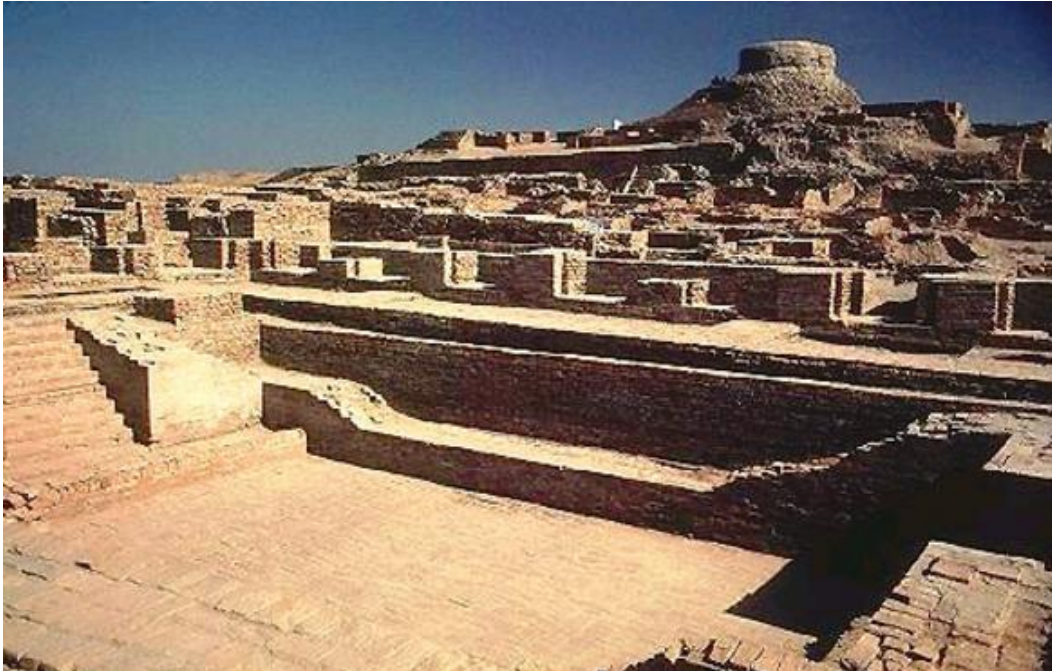

ROMA HAMAMLARI: ARINMA VE SOSYALLEŞME MEKANLARI

Roma hamamları; Avrupa ve Akdeniz ülkeleri ile Anadolu ve İngiltere’de bulunmaktadır. Hamamlar her kesimden halka açık sosyalleşme merkezleriydi.

Roma hamamı, binlerce yıl öncesinin Anadolu yunaklarına uzanır

Dünyanın en eski hamamlarından biri İndus Vadisi Uygarlığı döneminden kalmadır ve “Büyük Hamam” olarak adlandırılır. Pakistan’da Mohenjo-daro’da bulunan ve oldukça iyi durumdaki hamam yaklaşık olarak 4500 yıl önce yapılmıştı. Sümerler banyo yapmaya önem veren ilk medeniyetlerden biridir. Sümerlerden kalan 4 bin yıllık tabletlerde kül ve susam yağıyla yaptıkları bir tür sabunu, banyoda yıkanmak için kullandıkları anlatılır. Anadolu’da imparatorluk kuran Hititler de yıkanmaya özen gösterirdi. Hitit kralları, tanrılarına dua etmeden önce yıkanıp temiz kıyafetler giyerdi. Tanrılara dua ederken, ruh temizliği kadar beden temizliği de önem taşırdı. Anadolu’da Hititler tarafından yapılan baraj ve göletlerin suyu, kanallarla kentteki belirli noktalara dağıtıldı. Hititler, Anadolu’da banyo yapma kültürünün yerleşmesini sağladı. Hitit kralı IV. Tuthaliya, kendi döneminde Anadolu’da 10 baraj yaptırmıştı. Anadolu’da Hititler döneminde yapılan önemli barajlardan biri Karakuyu, diğeri ise Köylütolu barajıdır. Hitit İmparatorluğu parçalanınca Anadolu’da küçük krallıklar kuruldu. Neo Hitit Dönemi olarak tanımlanan o dönemde kurulan küçük krallıklar önemli yatırımlar yapamadı, ama Anadolu’daki hamam kültürü korundu. Hititlerin ardından Anadolu’da oluşan; Lidya, Likya, Pers, Asur, Frigya, Urartu ve İyonya kolonileri de banyo ve temizlik konusuna özen göstermeyi sürdürdü.

**Pakistan’daki Mohenjo-daro Hamamı’nın kalıntıları
(M.Ö. 2500)**

Antik Yunan döneminde hamamlar

Hitit İmparatorluğu'ndan yüzlerce yıl sonra Yunanistan'da ilk hamamlar ortaya çıkmaya başladı. Halk önceleri pınar başlarında ve sıcak su çıkan kaplıçalarda banyo yapardı. Bazı pınar ve kaplıcaların tanrılarca kutsandığına ve bu nedenle o suların şifalı olduğuna inanılırdı. Yunanlılar, önce şifalı suların çevresine, ardından da spor salonlarının yanına hamamlar yaptı. Atletler, kasları gevşettiği için spordan sonra hamamda sıcak suyla banyo yapmayı tercih ederdi. Banyodan sonra vücutlarına kokulu yağlar sürerlerdi. Sadece temizlenmek amacıyla olanlar da vücuda canlılık verdiği için soğuk suyla banyo yapardı. Kadın ve erkekler farklı zamanlarda hamamı kullanırdı. Hamamda genellikle serinletici içecekler içilirdi. Sokrates döneminde, erkeklerin sık sık hamamda sıcak suyla yıkanması hoş karşılanmaz müsriflik sayılırdı. Halk hamamları devlete aitti ve girişte az bir ücret ödenirdi. Ayrıca zengin kişilere ait özel hamamlar da vardı. Hamamda sabun yerine; kil, soda, kül, yağ veya sabun otu kullanılırdı. Bazı hamam resimlerinde atletlerin, daire şeklinde yüksekçe bir kurnanın etrafında ayakta durup kurnadan tasla su alıp yıkandığı görülür. Hamamda soyunma odasından elbise çalanlar ölüm cezasına çarptırılırdı.

Roma'daki Caracalla Hamamı'nın kalıntıları (M.S. 216)

Roma hamamları zengin ve fakirlerin birlikte sosyalleştiği mekanlardı

Roma hamamlarının Yunanistan'dan örnek alınarak geliştirildiği kabul ediliyor. Roma hamamları, zamanla Yunanistan'da olanlardan çok daha büyük yapılar haline geldi. Roma İmparatorluğu büyüdükçe Akdeniz ve Avrupa ülkelerinde yüzlerce hamam yapıldı. Roma döneminde çok sayıda baraj, gölet ve su kemeri yapıldığı için günde 3-4 bin kişinin banyo yaptığı hamamlarda bile su sorunu yaşanmazdı. Küçük boyutlu hamamlar genellikle zenginlere aitti. Devlete ait

hamamlar çok büyüktü ve halk ücret ödemezdi. İmparatorluk hamamlarına “Thermae” denilirdi ve imparatorun gücünü gösterdiği için büyük ve mimari açıdan mükemmel yapıları. İmparatorluk hamamları, kent dışındaki arazilerde inşa edilir ve içinde kütüphane, oyun alanları ve çevresinde gezinti bahçeleri olurdu. Küçük hamamlara kadınlar sabah, erkekler de öğleden sonra giderdi. İmparatorluk hamamlarında kadın ve erkekler için ayrı giriş kapıları ve bölmeler olurdu. Zenginler hamama kölelerini getirip banyo sırasında hizmet ettirdiği için büyük hamamlarda, kölelerin de bir giriş kapısı olurdu. Hamamın girişindeki soyunma odasında, elbiselerin bırakıldığı nişler vardı. Soyunma odasından soğuk odaya (frigidarium) geçilip soğuk su havuzuna girildikten sonra ılık odaya (tepidarium) geçilip terlenir ve masaj yaptırılırdı. Ardından sıcak odada (caldarium) sıcak suyla banyo yapılır ve soğuk odaya dönülüp masaj yaptırılırdı.

Ankara'daki Roma hamamının kalıntıları (M.S. 3. yüzyıl)

Roma hamamları büyük mimari yapılara örnek oluşturdu

Roma hamamları, mimarlık alanında etki bırakan eserlerdir. Hamamlardaki kubbeler, tonozlar, camlı pencereler ve betonun kullanılması tüm mimarlar için iyi örnekler oluşturdu. Hamamlarda, M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren kullanılan tabandan ısıtma sistemi çok önemli bir gelişme oldu. Hypocaust denilen tabandan ısıtma sistemi için zeminde birbirine yakın kısa kolonlar (paye) inşa edilirdi. Bu kolonlar kare veya daire şeklindeki tuğlalarla yapıldıktan sonra hamamın zeminini oluşturacak taş plakalar, kolonların üzerine yerleştirilirdi. Kolonlar kısaydı, ama bakım ve temizlik yapılabilmesi için yeterli yükseklikteydi. Zemin kaplamasının araları kireç, kiremit tozu veya puzolan karışımından yapılan harç ile kapatılarak hava geçişi önlenirdi. Zeminin kaplandığı taşların üzeri daha sonra mozaikle, duvarlar ise mermerle kaplanırdı. Büyük hamamların ocaklarında günde 8-10 ton odun yakılarak kazanlarda su kaynatılırdı. Ocakların sıcak baca gazları da hypocaust bölmesinden geçerek hamamın zeminini ısıtırdı. Bazı hamamlarda duvarlar, içi boş tuğlalardan

yapılarak duvarların içinden baca gazı geçirilip duvarların da ısınması sağlanırdı. Hamamlar, heykel ve duvar resimleriyle süslenirdi. Roma'da hamam sayısının 1000 civarında olduğu sanılıyor. Ankara'daki Roma hamamını İmparator Caracalla yaptırmıştı.

Roma'daki Caracalla Hamamı'nın yapımında 7 milyon tuğla kullanılmıştı. Binada 252 kolon vardı, yüksekliği 30 metre olup boyutları 337x328 metreydi.

Prof. Dr. Ural Akbulut
ODTÜ Kimya Bölümü

Tarihte bugün
23 Ocak 1912: Uluslararası Afyonu Yasaklama
Sözleşmesi Lahey'de imzalandı